

<https://helda.helsinki.fi>

"Miks mä lukisin kirjaa?" Digitaalinen lukukokemus nuoren lukumotivaation herättäjänä

Aaltonen, Lotta-Sofia

2019

Aaltonen, L-S 2019, ' "Miks mä lukisin kirjaa?" Digitaalinen lukukokemus nuoren lukumotivaation herättäjänä ', Nuorisotutkimus, Vuosikerta. 37, Nro 3-4, Sivut 69-83.

<http://hdl.handle.net/10138/324481>

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

”Miks mä lukisin kirjaa?”

Digitaalinen lukukokemus nuoren lukumotivaation herättäjänä

Lotta-Sofia Aaltonen

Nuoria kiinnostaa kirjallisuuden lukeminen yhä vähemmän vapaa-ajallaan. Tämä on herättänyt yhteiskunnallista huolta, koska omaehtoisen lukemisen määrä korreloi vahvasti lukutaidon ja koulumenestyksen kanssa. Samalla kuitenkin kiinnostus digitaaliseen mediaan on kasvanut jatkuvasti. Tarkastelen artikkelissani digitaalisen kaunokirjallisuuden lukemisen, e- ja äänikirjojen, mahdollisuuksia lisätä nuorten omaehtoista lukemista. Artikkelini perustuu tulevan tutkimukseni pilottiaineistoon: yläkoululaisten digitaalisen lukukokeilun jälkeen kerättyyn laadulliseen kysely- ja haastatteluaineistoon, jonka avulla selvitän digitaalisen lukukokeilun käyttökokemuksia ja suhtautumista lukemiseen yleisesti. Aineiston pohjalta kartoitan digitaalisen lukemisen tekijöitä, jotka voivat lisätä lukumotivaatiota sekä antaa suuntaa jatkotutkimukselle. Pilottitutkimukseni mukaan digitaalisuus tekee kaunokirjallisuuden lukemisesta helpompaa, auttaa löytämään kiinnostavan kirjan sekä tarjoaa digiajan nuorille luontevan alustan lukukokemuksille ja siten madaltaa kynnystä kirjan lukemiseen. Tutkimukseni vahvistaa käsitystä siitä, että lukemaan innostamisen tulisi tapahtua vuorovaikutuksessa lukemisen kulttuurisen murroksen kanssa. Keskeistä olisi huomioida nuorten halukkuus käyttää muita viestimiä kuin painettua tekstiä eikä aliarvioida nuorten kulttuurille ominaisia kirjallisia käytänteitä, kuten digitaalista viestintää, jonka kautta nuoret ilmaisevat itseään ja hakevat elämyksiä.

Asiasanat: e-kirjat, kaunokirjallisuus, motivaatio, nuoret, äänikirjat

Koulussa kerrotaan koko ajan sillai et mitä sä tulevaisuudessa teet sil lukutaidolla, mut ehkä niinku enemmän pitäs kertoa sellasest, et minkälainen se kokemus on niinku sulle itelles.

Kaunokirjallinen lukukokemus on kaukana yhä useamman nuoren arjesta. Yläkouluikäinen on uniikis- sa kehityksen vaiheessa, jossa sekä henkiset että sosiaaliset olosuhteet muuttuvat nopeasti. Kognitiivinen kehitys mahdollistaa uudenlaiset ja monimutkaisemmat kirjalliset kokemukset ja tulkinnat toisin kuin lapsuudessa (Alexander & Fox 2011, 158–159, 162; Wigfield ym. 2006), mutta samalla juuri tässä ikäryhmässä kiinnostus lukemiseen laskee (Sulkunen 2013, 528; Parsons ym. 2018, Rutherford ym. 2018a, 50–51). Myös Suomessa yläkoululaisten lukutaito on heikentynyt ja lukemisen harrastaminen vähentynyt viime vuosina. Erityisesti tyttöjen ja poikien sekä eri asutusalueiden väliset erot ovat kasvaneet huolestuttavasti lukututkimuksissa. Heikkojen lukijoiden määrän lisääntyminen johtaa siihen, ettei kaikilla nuorilla ole lukutaidon suhteen tasavertaisia mahdollisuuksia jatko-opintoihin tai työllistymiseen. (Vettenranta ym. 2016, 49, 60; ks. myös Sulkunen ym. 2010.)

Suurin yksittäinen muuttuja huonontuneen lukutaidon taustalla on tutkimusten mukaan nuorten alentunut sitoutuneisuus lukemiseen eli lukemisen määrä, sen arvostaminen ja siitä nauttiminen omaksi huvikseen. (Sulkunen ym. 2010, 8–9, 23–24, 53; Vettenranta ym. 2016, 38). Haasteena on, millä keinoin lukemisesta tehdään nuoria kiinnostavaa ja helposti lähestyttävää toimintaa, jolloin lukemisen arvostaminen nousisi. Aikuispuhetta lukemisesta on kuultu monella eri foorumilla jo runsaasti ja tarvitaan nimenomaan nuorisotutkimuksesta lähteviä näkökulmia lukemisen ongelmaan: miksi kaunokirjallisuuden lukeminen ei innosta

ja mikä tekee kirjoista niin epämuodikkaita nuorten mielestä? Tulevaisuuden hyötyjen tai oppimista edistävien tekijöiden listaaminen nuorille ei auta, koska yläkouluikäiselle hetki on tässä ja nyt. Jos lukukokemus ei vie mukanaan, nuori ei lue.

Tarkastelen artikkelissani digitaalisen kaunokirjallisuuden¹ lukemisen mahdollisuuksia herättää nuorten lukumotivaatio. Digitaalisella kaunokirjallisuudella tarkoitan digitaalisella alustalla, kuten älypuhelimella, toimivia e-kirjoja tai äänikirjoja, joissa myös teksti on luettavissa ruudulta vaihtoehtoisesti. Tutkimusaineistona on tulevan laajemman tutkimuksen pilottiaineisto, jonka keräsin pääkaupunkiseudun yläkoulussa tehdyn äänikirjasovelluksen kokeilun jälkeen. Kokeilussa 7.–9.-luokkalaisten saivat kevätlukukaudella 2018 käyttöluvan sovellukselle, jonka kautta he lukivat tai kuuntelivat digitaalisesti ainakin yhden valitsemansa kaunokirjan pääosin vapaa-ajallaan. Keräsin 25 nuoren laadullisen kyselylomakeaineiston sekä 14 nuoren ryhmäkeskusteluiden tallenteet, joiden avulla selvitän nuorten suhdetta kaunokirjallisuuden lukemiseen sekä digitaalisen lukukokeilun käyttökokemuksia.

Kyselylomakkeen ensimmäisessä osassa (12 kohtaa) selvitettiin vastaajien lukutottumuksia ja asenteita lukemiseen vapaa-ajalla, kuten lukemisen määrää, sen mielekkyyttä ja käsitystä lukemisen tärkeydestä. Toisessa osassa (10 kohtaa) kysyttiin sovelluksella lukemisen tai kuuntelemisen kokemuksia, kuten sovelluksen sujuvuutta ja lukemisen mielekkyyttä digitaalisesti². Kyselyyn vastaaminen oli vapaaehtoista, ja vastaajia kertyi kaikilta kolmelta luokka-asteelta. Keskustelijat 2–5 henkilön ryhmiin valikoituivat luokkien opettajien ehdotusten ja oppilaan oman suostumuksen perusteella. Tallensin keskustelut digitaalisesti ääninauhurilla ja osallistuin ryhmiin ohjaamalla keskustelua kyselylomakkeen aiheisiin. Keskusteluissa

pyrin muun muassa selvittämään kyselyä syvällisemmin, miksi nuoret lukevat heidän omasta mielestään vähemmän ja millaisena he kokevat sovelluksella lukemisen tai kuuntelemisen verrattuna painetun kirjan lukemiseen.

Tutkimukseni taustalla on käsitys siitä, että lukumotivaatio määrittyy suhteessa lukijan a) käsitykseen itsestään lukijana eli kokemukseen omasta lukukompetensistaan (self-concept as a reader) ja toisaalta b) lukemisen arvostukseen (value for reading) eli siihen, millaisena hän näkee kirjallisuuden lukemisen merkityksen yleisesti sekä sen arvon aktiviteettina (Malloy ym. 2017, Wigfield & Eccles 2002)³. Artikkelissani tutkin, millainen on digitaalisen lukemisen potentiaali vaikuttaa näihin kahteen muuttujaan. Reflektoin omaa pilottiaineistoani aiemman tutkimuksen valossa temaattisen sisällönanalyysin menetelmin. Keskeisiä ovat aineistosta nousevat toistuvat teemat ja näkökulmat, jotka valottavat nuorten lukumotivaatioon, eli nuoren käsitykseen itsestään lukijana ja lukemisen arvostamiseen, vaikuttavia tekijöitä tutkimuskysymykseni mukaisesti. Analyysin tulokset digitaalisen lukemisen vaikutuksesta lukumotivaatioon perustuvat siis tiettyjen näkökulmien yleisyyteen aineistossa. Vaikka aineisto on verrattain suppea eikä sitä ole kerätty systemaattisella otannalla, kokeilusta saatu materiaali lukemisesta kirjojen suoratoistopalvelulla on ensimmäinen laatuaan Suomessa ja tuo uudella tavalla nuorten äänen näkyviin lukukeskustelussa. Lisäksi tutkimukseni antaa paitsi nuorten näkökulmaan perustuvaa uutta tietoa omaehtoisen lukemisen ongelmista myös suuntaviivoja jatkotutkimusta varten. Monet tutkijat painottavat, että lukemisen tutkimuksen ensisijainen kysymys tulisi olla, miten saada nuoret sitoutumaan lukemiseen ja näkemään lukeminen motivoivana vapaa-ajan toimintana (Brozo 2014; Guthrie ym. 2004; Guthrie & Klauda 2016, 45; Linnakylä ym. 2004, 244–245; Sulkunen 2013).

Kaunokirjallisuuden lukeminen kilpailee muiden vapaa-ajan viihtymisen muotojen kanssa. Nykypäivän teknologian mahdollistama informaatiohäyky ja rajoittamattomat virikkeet ovat muuttaneet myös lukemisen luonnetta ja sen vaatimuksia. (Goldman 2012; Leu ym. 2004; Mangen & van der Weel 2016, 116–117.) Kaunokirjallisuuden lukemista määrittää kuva yksilökeskeisestä pysähtyneestä tilasta tai ”vuorovaikutuksesta ajattomuuden kanssa”, mikä on hyvin vieras ajatus nuorelle, jolle jo minuuttikin merkitsee parinkymmenen päivituksen katkosta sosiaalisessa mediassa. (Koepnick 2013, 232–233; Prensky 2001a, 4.) Yhä useammalle nuorelle kirjasto ja kirjat näyttävät vieraina, jolloin lukeminen on lähinnä ummehtunut tuulahdus jostakin menneisyydestä. Nykyään voidaan jo puhua niin kutsutusta syvällisen lukemisen katoavasta taidosta. Keskittyneen ja pitkäjänteisen lukemisen ovatkin syrjäyttäneet uudenlaiset lukutavat erityisesti digitaalisilla lukemislustoilla, joissa korostuvat silmäily, selailu ja lyhytkestoinen lukeminen. (Baron 2013, 197–199; Koepnick 2013, 232.)

Ei ole vain motivaatiota lukea kun voisi vain selaila puhelimesta jotain.

Ongelma näkyy erityisesti nuorten vapaa-ajan lukutavoissa suhteessa kaunokirjallisuuden lukemisen edellyttämiin vaatimuksiin. Nuoret kyllä lukevat yhä paljon erilaisia tekstejä, mutta lukeminen on jakautunut kahdeksi eri lukutavaksi: vapaa-ajallaan nuoret kommunikoivat, jakavat ja tulkitsevat merkityksiä pääasiassa digitaalisesti, ja lukutavoissa korostuvat juuri kognitiivisesti pinnalliset lukutavat, selailu ja eri mediakanavien samanaikaisuus. Tällöin pitkäkestoinen lukeminen jää toiseksi. (Ks. esim. Rutherford ym. 2018a, 45; myös Baron 2013, 2015, Merga & Moon 2016.) Tutkimusten valossa näyttää kuitenkin siltä, että juuri pidempien tekstien omaehtoisella

lukemisella on positiivinen vaikutus lukutaidon osa-alueisiin, kuten sanavarastoon ja sanojen tunnistamiseen sekä menestykseen opinnoissa (Moje ym. 2008, 122; Rutherford ym. 2018a; Sullivan & Brown 2015; ks. myös Sulkunen ym. 2010, 57; Harjunen & Rautopuro 2015). Ongelma näyttäisi olevan se, että mielikuvat kirjojen lukemisesta liitetään usein konventionaaliseen painetun kirjan lukemiseen ja kouluun liittyvään toimintaan (Moje ym. 2008, 122). Onkin pohdittu, eroavatko nuorten luku- ja kirjoitustavat vapaa-ajalla ja koulussa nykyään liian paljon toisistaan (Moje ym. 2008, 113, 148; Sulkunen 2013, 535). Erityisesti nuortenkulttuurin tutkimuksen näkökulmasta lukemaan innostamisessa pitäisi valjastaa nuorten tottumus ja halukkuus käyttää muita viestimiä kuin painettua tekstiä, eikä aliarvioida tällä hetkellä nuorille merkityksellistä digitaalista viestintää, jonka kautta he ilmaisevat itseään, rakentavat minuuttaan ja hakevat kokemuksia. (Moje 2002, 220, 224; Newkirk 2006, 66; ks. myös Ahn & Jung 2016; Prenskey 2001ab; 2013)

Digitaalinen kaunokirjallisuuden lukeminen ei ole ollut kuitenkaan nuorten lukuinnostuksen nostajana näkyvästi esillä (ks. Mangen ym. 2013, 66), ja vaikka digitaalisten kirjojen suoratoistopalvelut ovat jatkuvasti kasvattaneet suosiotaan, niiden vaikutuksista lukukokemukseen ja -motivaatioon tiedetään hyvin vähän. Äänikirjat muuttavat oleellisesti kirjojen lukemiseen liittyvän tilallisen kokemuksen, kun kirjaa käytetään uudella tavalla liikkeessä kuin soittolistaa⁴. Jo ennen uusia kirjasovelluksia onkin pohdittu, olisiko digitaalinen lukeminen yksi väylä nostaa erityisesti poikien ja lukivaikkeuksista kärsivien lukumotivaatiota ja lukemiseen sitoutumista⁵. Yhtenä perusteena tälle on esimerkiksi PISA-tutkimusten digitaalisen lukutaidon arviointi, jossa erot eivät tyttöjen ja poikien välillä ole yhtä mittavat kuin yleisessä lukutaidossa (Brozo ym. 2014, 589; Linnakylä

ym. 2004, 246; ks. myös Leino & Nissinen 2012; Newkirk 2006; Sulkunen 2013, 534). Toiseksi tulisi nähdä mahdollisuutena se, että samalla kun nuorten kiinnostus lukemiseen on maailmanlaajuisesti laskenut, kiinnostus digitaalisiin medioihin on kasvanut ja niiden parissa vietetty aika moninkertaistunut (mm. Rideout 2016; ks. myös Prenskey 2001ab; 2013; Tveit & Mangen 2014).

[Digitaalinen kaunokirjallisuuden lukeminen] on niin uus asia et kaikki ei vaan oo ehtiny vielä kokeileen, mut nää kokeilut on just tosi hyvii niinku antaa mahollisuus sille.

Uudet sovellukset lukemisen tukena

Mun mielestä sitä [lukemista] mainostetaan aika paljon kouluissa enemmänki silleen saarnamaisesti, mut jos sitä muuallaki mainostettais (...) ei silleen, et kuinka se hyödyttää sua elämässä vaan enemmänki sillee, et se on kivaa.

Lukemisen hyödyllisyyden perustelut pohjautuvat pitkälti lukemiseen liittyvien kognitiivisten strategioiden ja taitojen arviointiin (Singer & Alexander 2017a; Sulkunen 2010, 49; ks. Afflerbach & Harrison 2017). Tässä valossa digitaalisuus ja lukutaito ovat ongelmallinen pari. Digitaalinen lukualusta voi vaatia sivun vierittämistä ja hyppimistä linkkien kautta toisille sivuille sekä erilaisten merkkijärjestelmien ymmärtämistä, mikä kuormittaa kognitiivista suorituskykyä. Monet tutkimustulokset ovatkin osoittaneet, että erityisesti luetun ymmärtäminen ja sitä kautta oppiminen kärsii, kun teksti luetaan digitaalisesti. (Mm. Coiro 2011; Davidovitch ym. 2016; Mangen ym. 2013; Singer & Alexander 2017b; Stoop ym. 2013.) Toisaalta on huomattava, että kaikkea digitaalisesta lukemisesta tehtyä tutkimusta ei voi suoraan soveltaa kaunokirjallisuuden lukemiseen.⁶

Suurin osa tutkimuksesta kohdistuu oppimiseen ja tiedon sisäistämiseen tähtäävään lukemiseen, jolloin kognitiiviset tavoitteet etualaistuvat. Lukemiseen vaikuttavat kuitenkin paitsi kognitiiviset myös affektiiviset olosuhteet, kuten lukumotivaatio, asenteet lukemista ja lukemisen sisältöjä kohtaan ja sosiokulttuuriset arvot ja uskomukset (Ruddel & Unrau 2013, 1020–1021; ks. myös Linnakylä ym. 2004, 244). Kun tavoitteena on nuorten sitoutuminen lukemiseen, puhutaan nimenomaan omaehtoisesta, huvikseen tapahtuvasta lukemisesta, jolloin affektiivisten tekijöiden merkitys korostuu suhteessa kognitiiviseen prosessointiin. Lukemisen tulisi silloin tuottaa mielihyvää, viihdyttää ja tarjota elämyksiä. (Ks. Guthrie ym. 2004; Tveit & Mangen 2014, 180.)

Sitoutumisen lähtökohtana on lukumotivaatio⁷, joka muodostuu muun muassa käsityksistä lukemisen arvosta ja itsestä lukijana. Nämä tekijät vaikuttavat siihen, kuinka todennäköistä lukemiseen sitoutuminen on (Malloy ym. 2017; Parsons ym. 2018; Wigfield & Eccles 2002). Tämän vuoksi olisi tärkeää vahvistaa lukijan käsitystä omista taidoistaan, johon avaimena ovat onnistumisen ja lukemisen mielekkyyden kokemukset. Nämä kokemukset lisäävät motivaatiota lukea enemmän, mikä saa lukijan sitoutumaan lukemiseen. Sitoutuneisuus taas ennustaa parempaa suoriutumista luetun ymmärtämisessä. (Afflerbach & Harrison 2017, 217–219; Alexander ym. 2011, 164; Guthrie ym. 2004, 933–935; Guthrie & Klauda 2016; Sulkunen ym. 2010, 65; Sulkunen 2013, 534). Korkea lukumotivaatio voi siis johtaa lukemiseen sitoutuneisuuteen ja ylipäättään omaehtoiseen valintaan lukea. Tähän tarvitaan kuitenkin myös sitoutumista edistävä lukemisen konteksti, jolle nuoret ovat erityisen herkkiä (Afflerbach & Harrison 2017, 218; Sulkunen 2013, 537–538).

Digitaalinen lukeminen lukukontekstina voikin lisätä motivaatiota huolimatta sen

mahdollisista heikkouksista, jotka liittyvät lähinnä monimutkaisempaan luetun ymmärtämisen kognitiiviseen prosessiin. Tutkimuksissa on selvinnyt, että vaikka painettu kirja on ehkä oppimistulosten kannalta vahvempi medium, monet nuoret kokevat digitaalisen lukemisen helpommaksi, miellyttävämmäksi ja motivoivammaksi (Larson 2015a, 172; Margolin ym. 2013; Jones & Brown 2011; Tveit & Mangen 2014; ks. myös Ackerman & Goldsmith 2011). Lukemiseen innostamisessa tämän merkitys korostuu: jos nuorella on taustalla huonoja kokemuksia lukemisesta, ne vaikuttavat käsitykseen omista taidoista, mikä taas voi johtaa lukemisen välttelemiseen. Kielteinen kehä, jossa huonot lukukokemukset estävät lukemiseen sitoutumisen ja alentavat motivaatiota, on valmis. (Alexander ym. 2011, 164; ks. myös Afflerbach & Harrison 2017, 218; Guthrie ym. 2004.)

Oman tutkimukseni lomakkeessa kysyttiin, kuinka usein nuori lukee kaunokirjallisuutta huvikseen vapaa-ajallaan. Vastaaajista 3/25 (12 %) ei lue koskaan vapaaehtoisesti, 7/25 (28 %) lukee harvoin (1–2 kirjaa vuodessa) ja vain 2/25 (12 %) lukee säännöllisesti. Loput vastasivat lukevansa silloin tällöin. Tämän mukaan siis vain pieni osa näyttäisi sitoutuneen lukemiseen harrastuksena ja jopa 10/25 (40 %) lukee tuskin lainkaan. Ristiriitaista on kuitenkin, että 20/25 (80 %) aineistoni nuorista koki lukemisen tärkeäksi, ja oppilaat tuntuivat olevan hyvin perillä lukemisen hyödyistä sanavarastolle, lukustrategioille ja mielikuvituksen kehittymiselle. Tuloksista voi päätellä, että suurin osa oppilaista ei lähtökohtaisesti suhtaudu lukemiseen täysin kielteisesti ja näkee sen arvon. Kuitenkaan he eivät lue. Lukeminen toimintana ei siis ole syystä tai toisesta tarjonnut tarpeeksi positiivisia lukukokemuksia tai se ei näyttäydä tarpeeksi kiinnostavana, jotta nuori sitoutuisi lukemiseen ja käyttäisi siihen vapaa-aikaansa.

Tulokseni ovat samansuuntaisia lukemista tehtyjen tutkimusten kanssa: taitavien lukijoiden ja lukemista harrastavien määrät ovat laskeneet, kun taas heikkojen lukijoiden ja lukemista välttelevien osuus on kasvanut (Herkman & Vainikka 2012, 31; Sulkunen 2010, 23–24, 65; Vettenranta ym. 2016, 38.). Toisaalta on huomattu, että painettua kirjaa ja kaunokirjallisuutta pidetään edelleen arvossa sen luotettavuuden, pysyvyyden ja sivistyksen takia (ks. Herkman & Vainikka 2012, 76). Tämä kertoo siitä, että arvostus, saati kehotukset lukemisen tärkeydestä eivät silti välttämättä saa lukemaan omaehtoisesti. Sitoutuneisuudessa onkin kyse arvostuksen, taitojen ja ulkoisten motivaatiotekijöiden lisäksi siitä, että näkee lukemisen toimintana, johon kannattaa käyttää aikaa sen itsensä takia. Sitoutuneet lukijat eivät kerro lukevansa siksi, että se on kehittävää vaan ennen kaikkea siksi, että lukeminen tarjoaa heille nautintoa. (Strommen & Mates 2004, 197–198, ks. myös Marinak & Gambrell 2008, 9.)

Aineistoni analyysin valossa digitaalisella lukemisella on lukukontekstina mahdollisuus vaikuttaa nuorten lukumotivaatioon eli käsitykseen lukemisen arvosta ja itsestään lukijana kolmella tavalla: prosessia helpottavalla kuunteluominaisuudella, käytännöllisyydellä ja välineen luontevuudella digijajan kasvateille. Näitä tuloksia erittelen kolmessa seuraavassa alaluvussa. Motivaation kannalta lupaavaa on, että kyselyn perusteella jopa 17/25 (68 %) vastanneista koki, että lukukokeilu vaikutti positiivisesti suhtautumiseen lukemista kohtaan. Lopuilla suhtautuminen pysyi ennallaan, eikä yksikään nähnyt kokeilun vaikuttaneen kokonaisuudessaan negatiivisesti. Huomionarvoista on myös se, että 21/25 (84 %) nuorista ilmoitti lukeneensa tai kuunnelleensa kokeilun aikana valitsemansa kirjan loppuun ja kaiken kaikkiaan 19/25 (76%) piti kirjalvalintaansa onnistuneena. Lisäksi suurin osa haastatelluista piti todennäköisenä, että lukisi

enemmän kaunokirjallisuutta, jos siihen olisi jatkossa mahdollisuus digitaalisesti.

Valinnat, saatavuus ja käytännöllisyys alentavat kynnystä lukemiseen

Varmaan se itse prosessi tuntuu vähän tylsältä (...) että pitää etsiä se kirja, sitten hankkia se ja sitten etsiä aikaa lukemista varten.

Nykyään eletään ”välittömyyden kehässä”; kaiken pitäisi olla saatavissa portaattomasti, nopeasti ja mieluiten liikkeessä (Koepnick 2013, 233). Nuorilla on enemmän valinnan mahdollisuuksia vapaa-ajan käytössään, joten tekemisen helppous ja huvi korostuvat valintojen taustalla (ks. Arffman & Nissinen 2015, 45; Wigfield ym. 2006). Innostus lukemiseen voi siis katketa jo siihen, että kiinnostavat sisällöt eivät ole vain kosketuksella välittömästi käden ulottuvilla. Aineistoni kyselylomakkeessa kysyttiin vastahakoisilta lukijoilta, mikä lukemisessa tökkii. Kaikkiaan kymmenen viidestätoista vastauksesta liittyi siihen, että kirjat eivät vain kiinnosta tai lukeminen tuntuu tylsältä. Syyksi mainittiin kiinnostavien aiheiden puuttuminen tai kirjojen valinnan vaikeus ja saatavuus.

Olemassa ei vain ole kiinnostavia kirjoja ja se aiheuttaa päänsärkyä.

Luen todella harvoin, sillä minulla ei ole kotona yhtään kirjoja enkä jaksa ikinä nähdä vaivaa ja lainata kirjastosta.

Mä harvoin löydän sellasii hyviä kirjoja niin mä en jaksa kirjastossa etii silleen pitkään kirjoja.

Aineistosta käy ilmi, että monelle nuorelle kirjasto ei ole luonteva paikka lukemiselle ja kirjojen valinnan, hankkimisen ja kuljetamisen eteen nähtävä vaiva tuntuu esteeltä lukemiseen. Ongelma on se, että painettu,

kaunokirjallisuuden kerronnallinen maailma yhä vähenevässä määrin tavoittaa nuoria lukijoita, jotka arvostaisivat sen tarjoamaa viihdykettä ja sisältöjä. Lukemiseen sitoutuminen vaikeutuu, mikäli kirjoihin ei ole helppoa pääsyä. Onkin huomattu, että vapaus valita lukumateriaali tai toimintatapa ja saatavuuden helppous sekä lisäävät motivaatiota että saavat lukijan käyttämään enemmän aikaa ja vaivaa päämääriensä eteen. (Ks. esim. Guthrie & Klauda 2016, 48; Marinak & Gambrell 2008; Jones & Brown 2011.) Digitaalisuus takaisi kirjojen saatavuuden helposti myös kotona, vaikka kodin sosiaalisen lukemisen mallin vaikutusta se ei korvaa (ks. Arffman & Nissinen 2015, 38; Leino ym. 2017, 33; Merga 2015, 207–208). Opetuksessa sen sijaan voitaisiin tutustuttaa oppilaita esimerkiksi kirjastojen digitaaliseen materiaaliin, jolloin tarjoutuisi tilaisuus nähdä kirjojen uudet ympäristöt ja saatavuus eri alustoilla (ks. Rutherford ym. 2018ab, 44).

Siel voi lukee niin mont kirjaa ku haluu eikä tarvi kokoajan ostaa uusii tai käydä lainaamassa. Ne on koko ajan siellä. Ni se on helpompi alkaa lukee.

Aineistoni perusteella digitaalinen lukeminen antaa valinnan mahdollisuuden lukutavan suhteen ja helpottaa kiinnostavan sisällön löytämistä, mikä alentaa kynnystä lukemiseen ja voi siten lisätä lukemisen arvostusta. Esimerkiksi kirjojen takakansitekstien selaaminen kosketustoiminnolla on helppoa nuorelle, mahdollisesti koska se vertautuu muiden digitaalisten sisältöjen hakutoimintoihin. Useat digitaalisia kirjoja tarjoavat palvelut myös suosittelevat käyttäjälle automaattisesti uusia sisältöjä aiempien lukuvalintojen perusteella.

On paljo helpompaa, jos vaan kännykäl pystyy selaa, et hei tääl on tällanenki.

Siinäähän oli se hauska juttu, et jos sä niinku kun oli kuunnellu tyyliin jonku kirjan (...) ni se suositteli samantapasia kirjoja.

Aineistossani monet oppilaista kokivat, että digitaalisen kirjan ensisijainen etu on helpokäyttöisyys ja käytännöllisyys, mikä vapaa-ajan valinnoissa voi vaikuttaa ainoastaan positiivisesti käsityksiin lukemisen arvosta aktiviteettina. Kaiken kaikkiaan 21/25 (84 %) vastauksesta koski digitaalisen kirjan käytännöllisyyttä: se on aina mukana, eikä vie tilaa.

Se kynnys on vaan paljon pienempi. Ku ei kirjaa välttämättä voi kantaa koko ajan mukana, mut puhelin on koko ajan taskussa.

Digitaalinen kirja on jo nuoren taskussa samalla alustalla, jolta muukin viihtyminen haetaan. Silti kaunokirjallisuuden digitaalinen lukeminen vaihtoehtoisena tapana on vielä ilmeisen tuntematonta, eivätkä nuoret ole omaksuneet sitä (vrt. Rutherford ym. 2018a, Tveit & Mangen 2014). ”Pitäisi jotenkuten mainostaa sitä lukemisen prosessia, että se on oikeastaan kiinnostavaa, ja että se ei ole vaan istumista ja paperin katsomista”, eräs haastatelluista ehdottaa ratkaisuksi nuorten lukemisen ongelmaan.

Kuuntelumahdollisuus helpottaa prosessia ja voi tukea käsitystä itsestä lukijana

En oikein jaksa keskittyä lukemiseen, sillä olen erittäin hidas lukemaan. Kappaleen lukemiseen saattaa mennä kaksikymmentäkin minuuttia ja se saa minut turhautumaan nopeasti.

Aineistossani 5/25 (20 %) oppilaista vastasi, että lukeminen tuntuu ensisijaisesti tylsältä, turhalta tai vaikealta. Jos lukeminen koetaan raskaaksi, se rinnastuu selkeämmin koulupohjaiseen aktiviteettiin, eikä innosta lukemaan

oma-aloitteisesti vapaa-ajalla. Aineistoni perusteella äänikirjan kuunteleminen voi kuitenkin olla aivan erilainen kokemus. Uuden lukutaidon määrittelyyn kuulukin monenlaisten merkkijärjestelmien ”lukeminen” (ks. esim. Baron 2013, 2015; Herkman & Vainikka 2012, 19; Leu ym. 2004). Kuunneltu tekstikin on kieltä merkityksineen ja tarinan kaarineen. Ääneen lukemisen hyödyistä ollaan varsinkin lasten kohdalla jo hyvin selvillä⁸, ja kuunnellun tekstin ymmärryksen prosessi on tutkimusten mukaan monessa samankaltainen kuin painetun tekstin lukeminen (Kendeou 2008, Wolfson 2008). Kuunneltu teksti voi auttaa lukijaa kehittämään lukutaitoaan muun muassa antamalla kuvan luetun tekstin sanastosta, tauotuksesta ja äänenpainoista. Kuuntelu voi myös parantaa ”lukemiskestävyyttä” eli sitä, kuinka kauan kerrallaan jaksaa keskittyä kirjaan (Larson 2015b, 174).

Digitaalisen lukemisen puolesta puhujat korostavat digitaalisuuden potentiaalia helpottaa lukuprosessia ja mahdollistaa yksilöllinen tapa lukea kirjallisuutta. Parhaimmillaan lisätoiminnot, kuten tekstifontin säätö ja kuunteluominaisuus, laajentavat ja helpottavat lukukokemusta ja voivat olla tapa tuoda luovuutta ja vuorovaikutusta kirjalliseen lukukokemukseen (Biancarosa 2012; Dobler 2015, 483; Larson 2015a, 173). Digitaalinen kirja, esimerkiksi kuunneltuna, saattaa joillekin olla se ensimmäinen positiivinen lukukokemus, kun taas paperinen kirja on vain muistutus omista epäonnistumisista (Tveit & Mangen 2014, Wolfson 2008, 109). Lisäominaisuudet voivat myös auttaa lukivaikeuksista kärsivää löytämään sopivan tavan lähestyä tekstejä omien kykyjensä mukaan, ikään kuin oman tasonsa yläpuolelta, mikä todennäköisesti lisää innostusta lukemiseen (ks. Leu ym. 2004).⁹

[Kuunteleminen] helpottaa sitä paljon, kun ei tarvi keskittyä pelkkään siihen yhteen paperiin ja siihen tekstiin (...) vaan rupee sitten helpommin kuuntelee, kun että ottais sen kirjan.

Omassa aineistossani erityisesti kirjan kuunteleminen nousi positiivisesti esiin. Jopa 17/25 (68 %) oppilaista vastasi kuunnelleensa kirjan ja osa lukeneistakin kuunteli osittain. Kuuntelun nähtiin esimerkiksi helpottavan keskittymistä ja nopeuttavan lukuprosessia, jolloin se ei tunnu niin raskaalta ja tylsältä:

Mulla on lukivaikeus, niin se on hidasta (...) se ei oikeen enää motivoi. (...) Kun pysty kuuntelee, ni sit se kuitenkin meni nopeemmin, kun ite luettuna, siin pysy mielenkiinto paljon kauemmin.

Kuunteluominaisuus tarjoaa kehittyneemmillekin lukijoille mahdollisuuden rauhoittumiseen (Larson 2015b, 42–44; Wolfson 2008, 107) sekä kumoaa ruudulta lukemiseen liitetyn silmien rasituksen. Omassa aineistossani muutenkin enemmän lukevat näkivät kuuntelemisessa uudenlaisia etuja verrattuna tekstin lukemiseen itse:

Siinä kuulee ääninäytteliöiden kuvan siitä miltä hahmot kuulostavat ja elehtivät, sekä se on todella kiinnostavaa kuulla hahmojen olevan ”elossa”.

Voi samalla vaikka sulkee silmät ja rentoutuu (...) sillai vaan loikoo jossai. Se oli mukava ja rauhallinen kokemus.

Toisaalta moni myös näki kuuntelun hyödyn siinä, että se ei vaadi katsekontaktia ja kuunnella voi myös matkalla jonnekin. Äänikirjat onkin suunniteltu liikkeeseen ja täydentämään tyhjää aikaa. Tällaisenaan ne tarjoavat mahdollisuuksia, joihin visuaalinen materiaali, kuten painettu teksti tai videot, eivät yllä.¹⁰ (Koepnick 2013, 233.)

Se oli helppoo, kun sitä pysty kuuntelee sillai ihan vaan vaik hetken jossai, kun oli menos tai odottamassa jotai, kun kirja jotenki... et kun sen avaa, niin sit siin täytyy muistella, et mitä siin on tapahtunu ja virittäytyy siihen tunnelmaan.

Nykypäivän nuorelle ja tämän hetken luku-tapoihin kuuluu olennaisena osana monen eri kanavan samanaikainen kuluttaminen, ”multitasking”¹¹ (Herkman & Vainikka 2012, 83–84; ks. myös Prensky 2001ab), ja tässäkin otoksessa monet näkivät kuuntelun miellyttävyyden myös siinä, että silloin voi tehdä jotain muuta samalla ja silti ”lukea” tarinaa:

Kuunnellessani sitä pystyin myös tekemään samalla jotakin muuta. Tästä syystä en yleensä oikein jaksa keskittyä kirjoihin, sillä lukiessa ei oikein voi puuhastella muuta.

Äänikirjan ominaisuudet nousivat aineistossa esiin jopa yllättävän myönteisessä valossa ottaen huomioon, ettei äänikirja ole uusi keksintö; moni oli aidosti vaikuttunut uudenaikaisesta tavasta kokea kirjallisuutta. Kuuntelu tuntui yhdistävän samanaikaisuuden ja helppouden vaatimukset sekä toisaalta teki kirjasta kokemuksena sulavasti muuntautuvaa toimintaa monenlaiseen mielentilaan. Loppujen lopuksi kuitenkin ratkaiseva ero, joka teki sovelluksen äänikirjasta uuden ja innostavan, oli teknologia eli kirjan käyttäminen nuorelle elintärkeällä laitteella, joka edelleen on ”aina mukana”.

Digitaalisuus tuo kirjan lähemmäksi nuorten yhteisöllisiä lukutapoja ja lukijaidentiteettiä

Nykyään eletään tosi paljon niinku tässä ajassa ja kirjat taas on enemmän sitä niinku vanhaa aikaa.

Lukeminen on kulttuurista ja sosiaalista toimintaa, joka on sidoksissa ei vain opittuihin taitoihin vaan tapoihin ja merkityksiin ym-

pärillämme. Meneillään on ja on ollut jo pitkään lukemisen kulttuurinen murros, jossa lukemisen keskeisin väline on vaihtumassa painetusta muodosta digitaalisille alustoille. (Baron 2013, 2015; Goldman 2012; Herkman & Vainikka 2012, 28, 39; Leu ym. 2004; Mangen & van der Weel 2014.) Tämän hetken nuorille muut viestinnän ja merkityksen muodostuksen keinot, kuten auditiivinen ja audiovisuaalinen materiaali, ovat isommassa roolissa kuin painettu teksti. Nuoret sosiaalisena ryhmänä pitävät suullista ja digitaalista informaatiota parempana kuin painettua, joka koetaan jo vanhentuneeksi. (Alexander & Fox 2011, 165; Prensky 2001ab; Tveit & Mangen 2014.) Kärjistettyä tai ei, väistämätön tosiasia on, että tämän hetken yläkouluikäiselle teknologia ja ennen kaikkea älypuhelin on osa vapaa-aikaa toisin kuin kirja¹² (ks. Ahn & Jung 2016).

Kysyin nuorten näkökulmaa siihen, miksi nykyään luetaan aina vain vähemmän kaunokirjallisuutta vapaa-aikana. Avovastauksista 21/25 (84 %) viittasi teknologiaan ja sen tarjoamiin vaihtoehtoihin viihtymisen keinoihin, toisin sanoen älypuhelimisiin:

Koska toinen vaihtoehto on puhelin, joka on aina siinä vierellä ja josta löytyy kaikenlaista hauskaa.

On esimerkiksi puhelimet, joilla voi tehdä kaikkea muuta...

...paitsi lukea. Kiinnostavaa on, että aineistoni nuoret eivät selvästikään miellä kirjojen lukemista älylaitteilla tapahtuvaksi toiminnaksi, joka voisi kilpailla ominaisuuksillaan ajanvietetapana, vaan kirjojen lukeminen liittyy edelleen sekä mielikuvana että käytännössä painettuun tekstiin. Tämä vahvistui, kun kysyin, kuinka moni oppilaista on lukenut ennen kokeilua kaunokirjallisuutta digitaalisesti. Koko otoksesta 19 oppilasta (76 %) ei ollut koskaan aikaisemmin lukenut ja vain

yksi oppilas vastasi lukevansa säännöllisesti kaunokirjallisuutta digitaalisesti.

Moje ym. (2008) määrittelee nuorten vapaa-ajan lukemisen ja kirjoittamisen koostuvan sosiaalisista verkostoista ja identiteeteistä, kuten perheen, harrastusten ja suosittujen nuorten kulttuurin, elokuvien ja sarjojen, ilmaisutavoista. Nämä verkostot määrittävät, mikä nuoria kiinnostaa, millaisia lukusisältöjä he etsivät ja miten he itse ilmaisevat itseään kielellisesti. Lukeminen on näin ikään kuin pääomaa, jolla rakennetaan sosiaalista, etnistä tai sukupuolista identiteettiä ja itsensä kehittämisen tapoja sekä toisaalta haetaan tietoa. (Mt. 131–136. Ks. myös Alexander & Fox 2011, 165; Herkman & Vainikka 2012, 43, 94–96.) Huomionarvoista on, että nykyään nämä verkostot perustuvat pääasiassa digitaalisiin välittämisen keinoihin, joiden keskiössä on lähes kaikkialle ulottuva sosiaalinen media. Nuoret siis sekä lukevat että tuottavat tekstejä yhä kasvavassa määrin digitaalisesti. Kun tavoitteena on lukumotivaatio, keskeistä on lukemisen sisältöjen ja tapojen yhteys nuorten omaan maailmaan ja sosiokulttuurisiin verkostoihin, jotka määrittävät millaisena ja miten kiinnostavana toimintana lukeminen näyttäytyy (ks. Ruddel & Unrau 2013, 1026–1027; Strommen & Mates 2004, 194; ks. myös Alexander & Fox 2011; Moje 2002; Sulkunen 2013, 538).

Nuoret saattavat pitää kirjojen lukemista vanhan aikaisena ja tylsänä. Myöskään vanhemmat eivät enään kannusta lapsiaan lukemaan.

Nuorten tulisikin tuntee olevansa osa lukevaa yhteisöä, jossa arvostetaan lukemista sen itsensä takia merkityksellisenä ajankuluna (Strommen & Mates 2004, 199). Lukemisen sosiokulttuurisessa kontekstissa lukuyhteisöt määrittävät myös sitä, millaisena näkee itsensä lukijana. Aktiivinen osallisuus lukevassa yhteisössä, kuten perheessä, onkin osa paljon

lukevien identiteettiä (mt. 194). Tällöin ne nuoret, joilta kodin tuki puuttuu, jäävät koulun mallien ja nuorten vertaisryhmien varaan. (Vrt. Arffman & Nissinen 2015, 37–38; Leino ym. 2017, 34–35; Linnakylä ym. 2004, 239; Sulkunen ym. 2010, 61–64.) Nuorten suosima lukemiskulttuuri taas on muutoksessa, jossa luku- ja kirjoitustavat painottavat ”pikalukemista” sekä sosiaalisen osallistumisen ja yhteisöllisyyden merkitystä, josta esimerkkinä ovat sosiaalisen median moninaiset tekstikäytännöt. Painettuun kaunokirjallisuuteen liittyvää yksilö- ja teoskeskeistä mielikuvaa pitäisi muokata lähemmäksi nuorten yhteisöllisiä viihtymisen tapoja samalle digitaaliselle alustalle. (Herkman & Vainikka 43, 60, 158; ks. myös Leu ym. 2004; Nakamura 2013.) Sosiaalisen tuen ja lukuyhteisön merkitys lukumotivaatiolle tuli esiin omassakin aineistossani:

Jos kouluissa esiteltäis enemmän eri genrejä ja kirjoja, sit niitä vois esitellä eri medioissa niinku Booktubessa.

Se vois auttaa, jos puhuttais sillai enemmän omista lukukokemuksista ja kerättäis jostain kirjoit sillee, et mitä on lukenu ja sit jakais niitä.

Digitaalisesti erilaisten lukijayhteisöjen luominen kirjasovellusten ympärille olisi nuorelle todennäköisesti helpommin lähestyttävä kirjallisten kokemusten jakamistapa kuin perinteinen lukupiiri. Lukukokemusten hankkimisessa kaveripiirin suositukset ovat kiinnostavan lukumateriaalin löytämisessä kuitenkin merkittäviä edelleen. (Herkman & Vainikka 2012, 35, 96, 109.) Tutkimuksessa on jo huomattu digitaalisten keskustelupalustojen toimivuus omien lukukokemusten jakamisessa vuorovaikutuksessa toisten lukijoiden kanssa (Bowers-Campbell 2011; Dalton & Grisham 2013; ks. myös Vaittinen 2008), jolloin digitaalinen kirja on luontevasti samalla välineellä. Lukukokemuk-

sia voi jakaa, missä vain ja milloin vain, vaikka samanaikaisesti kirjaa kuunnellen. Tällainen osallistuva ja simultaaninen lukukokemus toisi kaunokirjallisuuden ainakin lähemmäksi nuorelle tuttua lukemiskulttuuria, jossa digitaalinen kirja ei olisi ehkä enää vain ”vanhaa aikaa”. (Ks. Collins 2013; Nakamura 2013.) Jo muutamia vuosia (Herkman & Vainikka 2012, 159) sitten kuulosteltiin, ”löytyykö tulevasta sisällöntuotannosta innovaatioita, jotka luis- kahtavat luontevasti viestinnällisen pikalukemisen maailmaan”. Monimuotoistuva kirjasto- jen digitaalinen materiaali sekä kustannusalan ympärille nousseet kirjojen suoratoistopalvelut näyttäsivät otolliselta mahdollisuudelta.

”Koska puhelin on keksitty”

Yksi vastaajistani tiivistä nuorten lukemisen ongelman syyksi ”puhelimien keksimisen”. Olkoonkin kärkevä yleistyks, siinä on viisau- den siemen. Jos lukemisen teknologinen ja kulttuurinen murros jätetään huomioimatta, kaunokirjallisuus saattaa pian olla lähinnä ”nostalgista toimintaa” (Collins 2013; ks. Moje ym. 2002, 224; Newkirk 2006, 66; Prensky 2001b, 6). Lopputuloksena viihty- misen elämykset haetaan muista puhelimen tarjoamista ajanvietteistä, ellei lukeminen näyttäytyä helppona väylänä muiden sovel- lusten joukossa (ks. Collins 2013, 208; Da- vidovitch ym. 2016, 132). Pohjaten omiin alustaviin tutkimustuloksiini sekä aiempaan tutkimukseen väitän, että kaunokirjallisuuden lukemisen tekee nuorelle vieraaksi nimen- omaan sen irrallisuus nuorten keskeisimmistä kokemisen ja osallistumisen tiloista, digitaali- sista verkostoista (vrt. Collins 2013; Moje ym. 2002, 2008; Newkirk 2006; Sulkunen 2013).

Kyllä yhä monet nuoret lukevat suuria määriä. He vain sattuvat lukemaan tarinoita, joita ei ole muualla kuin netissä.

Keskeistä on, että nuoret kyllä edelleen lu- kevat ja kirjoittavat, mutta vapaa-ajalla he ovat sitoutuneet tekstuaalisiin tapoihin, jotka eivät nykytiedon mukaan tue samassa määrin akateemista osaamista kuin painetun tekstin syvällinen lukeminen (Moje ym. 2008, 146). Nuorten vapaa-ajan lukutavat ovat siis risti- riidassa painetun kirjan ja ylipäättään pidem- pien tekstien pitkäjänteisen lukemisen kanssa (Moje ym. 2008, 148; ks. myös Baron 2013). Digitaalinen alusta toisi yhteen vähentyneen pidempien tekstien lukemisen ja toisaalta välineen, joka on nuorelle tuttu merkityk- sen väylä. Monet tutkijat ovat kritisoineet näkemystä siitä, että nimenomaan kauno- kirjallisuuden pitäisi säilyttää omaleimainen asemansa, paperin tuoksu ja tuntu, sulautu- minen pysähtyneeseen tilaan (ks. esim. Col- lins 2013, Nakamura 2013, Newkirk 2006). Tällainen kokemus eristää kirjat nykypäivän nuoren ja aikuisenkin arjen lukutavoista. Vaalimisen arvoista tai ei, monelle kynnyks tuohon maailmaan on liian korkea. Sen sijaan tulisi nähdä digitaalinen lukeminen mahdol- lisuutena, matalana portaana kirjallisuuteen ja nimenomaan vaihtoehtoisena painettujen kirjojen rinnalla. (Collins 2013, Koepnick 2013.) Nyt on jo pidemmällä ajanjaksolla nähty, että kaunokirjallisuuden lukeminen sen perinteisessä muodossa ei motivoi var- sinkaan nuorta siten, että se tukisi lukutaitoa.

Digitaaliseen kaunokirjallisuuden luke- miseen liittyy luonnollisesti seikkoja, jot- ka vaativat jatkotutkimusta. Osa lukijoista kärsii esimerkiksi lisääntyvästä ruutuajasta. Myös aineistoni nuorista muutama kertoi ruudulta lukemisen rasittavan silmiä, minkä takia digitaalinen kirja ei motivoi. Osalla taas sovelluksen häiriöt tai akun loppuminen oli keskeyttänyt lukemisen. On lisäksi selvää, että väline muuttaa tekstin sisäistämisen prosessia: onko kirjan kuunteleminen pätkissä, samalla kun tekee jotakin muuta, yhtä syvälistä kuin keskittynyt yhtäjaksoinen lukeminen? Tu-

keeko se yhtä lailla lukutaitoa? Kiinnostavaa on siis ennen kaikkea, miten tekninen väline ja mediamuotojen samanaikaisuus muuttavat tulkintaa ja vastaanottoa (ks. Mangen & Kuiken 2014) ja toisaalta, voiko erityisesti äänikirjojen mahdollistama uudellinen tilallinen kokemus motivoida nuorta pidempien tekstien pariin (ks. Baron 2015). Näihin kysymyksiin tulen jatkotutkimuksessa pureutumaan pilottiani laajemmilla aineistoilla. Lopulta kuitenkin painetun tekstin eduilla luetun ymmärtämisen suhteen ei ole merkitystä, jos nuoret eivät kirjoja vapaaehtoisesti lue. Lukutaitoon vaikuttaa ennen kaikkea kiinnostus lukemiseen ja omaehtoisen lukemisen määrä. Edelleen painotan useiden tutkimusten tuloksia siitä, että motivaatio ja sitoutuneisuus ovat ”kognitiivisen kasvun rakennuspalikoita” eli vahvistuessaan ne laajentavat myös lukemisessa menestymiseen tarvittavia tiedollisia taitoja ja strategioita. (Afflerbach & Harrison 2017, 219; Guthrie ym. 2004.) Kumpi siis lopulta painaa enemmän: digitaalisen lukemisen mahdollinen kognitiivinen kuormittavuus vai motivaation mahdollisuus?

Uudenlaisessa tavassa lukea kaunokirjallisuutta, jossa yhdistetään esimerkiksi tekstiä ja ääntä, on sekä oman aineistoni että aiemman tutkimuksen mukaan lupaavaa potentiaalia toimia sitoutuneisuuden, osallisuuden ja motivaation kasvattajana varsinkin nuorilla (ks. Dalton & Grisham 2013; Jones & Brown 2011; ks. myös Kucirkova ym. 2017). Pilottiaineistoni perusteella voidaan vetää varovaisia johtopäätöksiä siitä, että digitaalinen kirja voi vaikuttaa positiivisesti lukumotivaatioon ominaisuuksillaan, jotka liittävät lukokokemuksen lähemmäksi nuoren vapaa-ajan viihtymistapoja: 1) Kuuntelumahdollisuus helpottaa ja nopeuttaa prosessia ja muuttaa lukemisen pysähtynyttä kuvaa, kun tekstiä voi kuunnella liikkeessä ja samalla, kun tekee jotakin muuta. 2) Digitaalisen lukumateriaa-

lin saatavuus ja lukuvälineen käytännöllisyys madaltavat kynnyistä kirjaan ja edesauttavat kiinnostavien sisältöjen löytämistä. Nämä tekijät voivat vaikuttaa nuoren käsitykseen itsestään lukijana sekä toisaalta käsitykseen omaehtoisen lukemisen arvosta, kun lukeminen ei tunnu niin työläältä, tylsältä tai vanhanaikaiselta. 3) Kokonaisuudessaan digitaalinen alusta tuo kaunokirjallisuuden lähelle tämän hetken kokemisen tilaa, verkkoa, jossa kokemukset ovat ennemminkin virtaavia, yhtäaikaista ja jaettuja (Herkman & Vainikka 2012, 41, 60, 147), mutta mikseivät silti syvällisiä, täynnä merkitystä. Lukeminen voisi tuntua, aineistoni nuoren sanoin, ”läheisemmältä siinä digitaalisessa versiossa”.

Viitteet

- 1 Myös tietokirjallisuuden lukeminen vaatii pidempien tekstikokonaisuuksien hahmottamista ja sitä voi lukea digitaalisena. Tässä artikkelissa keskityn kuitenkin kaunokirjallisuuden lukemiseen.
- 2 Kysely sisälsi sekä monivalinta- että avokysymyksiä. Artikkelin sisennetyt sitaattit ovat lainauksia kyselyn avovastauksista ja keskusteluaineistosta.
- 3 Tulevassa tutkimuksessa lukumotivaatiota mitataan empiirisesti tutkitulla Motivation to Read -profiililla, jossa motivaatio muodostuu nuoren käsityksestä itsestä lukijana ja lukemisen arvostamisesta toimintana. Profiili koostuu kyselylomakkeesta ja kaikkein vastaajien haastattelusta. Pilottitutkimuksen puitteissa näin laajaan aineistonkeruuseen ei ollut mahdollisuutta. Analyysissä soveltamani käsitys lukumotivaatiosta perustuu kuitenkin profiiliin. (Malloy ym. 2017; Wigfield & Eccles 2002.)
- 4 Helsingin Sanomien artikkelissa ”HS vertaili ääni- ja e-kirjojen kuukausimaksullisia palveluita – käyttäjien määrä kasvaa nyt hurjaa vauhtia” käsiteltiin 17.12.2018 äänikirjojen suosiota. <https://www.hs.fi/talous/art-2000005934444.html> (katsottu 20.12.2018)
- 5 Päinvastoin on myös tutkittu, että digitaalinen kirja ei motivoi enempää kuin painettu (ks. esim. Lukukeskus 2016, Merga 2014, Rutherford ym. 2018). Näissä tutkimuksissa ei ole kuitenkaan käytetty usia lukusovellusinnovaatiota nimen-

- omaan nuorilla tai tutkittu varsinaisesti lukukemusta vaan vain lukemisen määrää suhteessa digitaalisen laitteen käyttömahdollisuuteen.
- 6 Digitaalisen lukemisen tutkimus ei ole teorioiltaan ja menetelmiltään vielä vakiintunutta suhteessa mm. käytettyihin laitteisiin tai tekstityyppeihin (Mangen & Kuiken 2016, Singer 2017a).
 - 7 Lukumotivaatio on kompleksinen kokonaisuus, jonka laajempaan määrittelyyn ei tämän artikkelin puitteissa ole mahdollisuutta. Omaehtoinen lukeminen vaatii sisäistä motivaatiota, joka syntyy omista taidoista lukijana, kiinnostuksesta, arvostuksesta ja esimerkiksi sosiaalisten verkostojen tuesta ja vaikutuksesta asenteisiin. (Ks. esim. Guthrie & Klauda 2016, 41, 43; Ruddel & Unrau 2013.)
 - 8 Ks. Lue lapselle -hanke (Lukukeskus, WSOY:n kirjallisuussäätiö ja Svenska Kulturfonden). <http://luelapselle.fi/> (katsottu 20.12.2018)
 - 9 Digitaalisen lukemisen hyödyt eivät ole suinkaan kiistattomia. Ominaisuuksien hyödyllisyys näyttäisi riippuvan siitä, ovatko ne hallitsevia, eli aiheuttavat huomion jakautumista, vai tekstin sisällön välittymistä kiinteästi tukevia (Biancarosa 2012, 148, 154; Dobler 2015).
 - 10 Kari Hämäläinen kirjoittaa Parnasso-lehdessä (3/2019) äänikirjojen myynnin kasvusta: äänikirjat mukautuvat tämän hetken kirjojen kuluttajan tarpeisiin, kuunnella voi ”ilman käsiä” ja tehdä samalla jotakin muuta.
 - 11 Monen eri kognitiivisen toiminnan samanaikaisuus on toisaalta nähty nimenomaan digiajan lukutapojen yhtenä ongelmakohtana esimerkiksi oppimisen suhteen (Alverman & Harrison 2016, 221.)
 - 12 Oletus nuorista diginatiiveina ei ole ongelmaton; esimerkiksi digitaalisen lukemisen taidoissa on suuria eroja alueellisesti ja yksilöllisesti (ks. esim. Herkman & Vainikka 2012, 24; Rutherford ym. 2018a). Viittaan käsitteellä digitaalisten alustojen keskeisyyteen nuorten arjessa.
- sense of dependence on smartphone: A comparison between digital natives and digital immigrants. *New Media & Society* 18 (7), 1236–1256.
- Alexander, Patricia & Fox, Emily (2011) Adolescents as Readers. Teoksessa Michael L. Kamil & P. David Pearson & Elizabeth Moje & Peter P. Afflerbach (toim.) *Handbook of Reading Research*, volume IV. New York: Routledge, 157–176.
- Arffman, Inga & Nissinen, Kari: Lukutaidon kehitys PISA-tutkimuksissa. Teoksessa Jouni Välijärvi ja Pekka Kupari (toim.) *Millä eväillä uuteen nousuun? PISA 2012 Tutkimustuloksia*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:6, 28–49.
- Baron, Naomi (2013) Redefining Reading: The Impact of Digital Communication Media. *PMLA* 128 (1), 193–200.
- Baron, Naomi (2015) *Words onscreen: The fate of reading in a digital world*. Oxford University Press.
- Biancarosa, Gina (2012) Technology Tools to Support Reading in the Digital Age. *Future of Children* 22 (2), 139–160.
- Bowers-Campbell, Joy (2011) Take It Out of Class: Exploring Virtual Literature Circles. *Journal of Adolescent & Adult Literacy* 54 (8), 557–567.
- Brozo, William & Sulkunen, Sari & Shiel, Gerry & Garbe, Christine & Pandian, Ambigapathy & Valtin, Renate (2014) Reading, Gender, and Engagement: Lessons from Five PISA Countries. *Journal of Adolescent & Adult Literacy* 57 (7), 584–593.
- Coiro, Julie (2011) Predicting Reading Comprehension on the Internet: Contributions of Offline Reading Skills, Online Reading Skills, and Prior Knowledge. *Journal of Literacy Research* 43 (4), 352–392.
- Collins, Jim (2013) Reading, in a Digital Archive of One’s Own. *PMLA* 128 (1), 207–212.
- Dalton, Bridget & Grisham, Dana (2013) Love That Book: Multimodal Response to Literature. *The Reading Teacher* 67 (3), 220–226.
- Davidovitch, Nitza & Yavich, Roman & Druckman, Eran (2016) Don’t Throw Out Paper and Pens Yet: On the Reading Habits of Students. *Journal of International Education Research* 12 (4), 129–144.
- Dobler, Elizabeth (2015) E-textbooks: A Personalized Learning Experience or a Digital Distraction? *Journal of Adolescent & Adult Literacy* 58 (6), 482–491.
- Goldman, Susan (2012) Adolescent literacy: learning and understanding content. *The Future of Children* 22 (2), 89–116.
- Guthrie, John & Wigfield, Allan & Metsala, Jamie & Cox, Kathleen (2004) Motivational and Cognitive Predictors of Text Comprehension and Reading Amount. Teoksessa Robert Ruddell & Norman Unrau (toim.) *Theoretical Models and Processes*

Lähteet

- Ackerman, Rakefet & Goldsmith, Morris (2011) Metacognitive regulation of text learning: On screen versus paper. *Journal of Experimental Psychology* 17 (1), 18–32
- Afflerbach, Peter & Harrison, Colin (2017) What Is Engagement, How Is It Different from Motivation, and How Can I Promote It? *Journal of Adolescent & Adult Literacy* 61 (2), 217–220.
- Ahn, Juyeon & Jung, Yoonhyuk (2016) The common

- of Reading. Newark: International Reading Association, 929–978.
- Guthrie, John & Klauda, Susan (2016) Engagement and Motivational Processes in Reading. Teoksessa Peter Afflerbach (toim.) *Handbook of individual differences in reading: reader, text, and context*. New York: Routledge, Taylor & Francis Group. 41–53.
- Harjunen, Elina & Rautopuro, Juhani (2015) *Kielenkäytön ajattelua ja ajattelun kielentämistä. Äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistulokset perusopetuksen päättövaiheessa 2014: keskiössä kielentuntemus ja kirjoittaminen*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 2015 (8).
- Herkman, Juha & Vainikka, Eliisa (2012) *Lukemisen tavat. Lukeminen sosiaalisen median aikakaudella*. Tampere: Tampere University Press.
- Jones, Troy & Brown, Carol (2011) Reading engagement: a comparison between e-books and traditional print books in an elementary classroom. *International Journal of Instruction* 4 (2), 5–22.
- Kendeou, Panayiota (2008) Children's inference generation across different media. *Journal of Research in Reading* 31 (3), 259–272.
- Koepnick, Lutz (2013) Reading on the move. *PMLA* 128 (1), 232–237.
- Kucirkova, Natalia; Littleton, Karen & Cremin, Teresa (2017) Young children's reading for pleasure with digital books: six key facets of engagement. *Cambridge Journal of Education* 47(1), 67–84.
- Larson, Lotta (2015a) E-books and Audiobooks. *Reading Teacher* 69 (2), 169–177.
- Larson, Lotta (2015b) The learning potential of e-books. *Educational Leadership* 72 (8), 42–46.
- Leino, Kaisa & Nissinen, Kari (2012) Verkkolukutaito ja tietokoneen käyttö PISA 2009-tutkimuksessa. Teoksessa Sari Sulkunen & Jouni Välijärvi (toim.) *PISA09. Kestävä osaamisen pohja?* Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 62–76.
- Leino, Kaisa & Nissinen, Kari & Puhakka, Eija & Rautopuro, Juhani (2017) *Lukutaito luodaan yhdessä. Kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus (PIRLS 2016)*. Opetus- ja Kulttuuriministeriö. <https://ktl.jyu.fi/fi/julkaisut/julkaisuluettelo-1/julkaisujensivut/2017/PIRLS%202016%20RAPORTTI.pdf> (Viitattu 18.12.2018.)
- Leu, Donald & Kinzer, Charles & Coiro, Julie & Cammack, Dana (2004) Toward a theory of new literacies emerging from the internet and other information and communication technologies. Teoksessa Robert Ruddell & Norman Unrau (toim.) *Theoretical Models and Processes of Reading*. Newark: International Reading Association, 1570–1613.
- Linnakylä, P. & Malin, A. & Taube, Karin (2004) Factors behind low reading literacy achievement. *Scandinavian Journal of Educational Research* 48 (3), 231–249.
- Malloy, Jacquelynn & Parsons, Allison & Marinak, Barbara & Applegate, Anthony & Applegate, Mary DeKonty & Reutzell, D. Ray & Parsons, Seth & Fawson, Parker & Roberts, Leslie & Gambrell, Linda (2017) Assessing (and Addressing!) Motivation to Read Fiction and Nonfiction. *Reading Teacher* 71 (3), 309–325.
- Mangen, Anne & Walgermo, Bente & Brønnick, Kolbjørn (2013) Reading Linear Texts on Paper versus Computer Screen: Effects on Reading Comprehension. *International Journal of Educational Research* 58 (C), 61–68.
- Mangen, Anne & Kuiken, Don (2014) Lost in an iPad: Narrative engagement on paper and tablet. *Scientific Study of Literature* 4 (2), 150–177.
- Mangen, Anne & van der Weel, Adriaan (2016) The evolution of reading in the age of digitisation: an integrative framework for reading research. *Literacy* 50 (3), 116–124.
- Margolin, Sara & Driscoll, Casey & Toland, Michael & Kegler, Jennifer Little (2013) E-readers, Computer Screens, or Paper: Does Reading Comprehension Change Across Media Platforms? *Applied Cognitive Psychology* 27 (4), 512–519.
- Marinak, Barbara & Gambrell, Linda (2008) Intrinsic Motivation and Rewards: What Sustains Young Children's Engagement with Text? *Literacy Research and Instruction* 47 (1), 9–26.
- Merga, Margaret (2014) Are teenagers really keen digital readers? Adolescent engagement in eBook reading and the relevance of paper books today. *English in Australia* 49 (1), 27–37.
- Merga, Margaret (2015) Access to books in the home and adolescent engagement in recreational book reading: Considerations for secondary school educators. *English in Education* 49 (3), 197–214.
- Merga, Margaret & Moon, Brian (2016) The Impact of Social Influences on High School Students' Recreational Reading. *High School Journal* 99 (2), 122–140.
- Moje, Elizabeth (2002) Re-framing adolescent literacy research for new times: Studying youth as a resource. *Reading Research and Instruction* 41 (3), 211–228.
- Moje, Elizabeth & Overby, Melanie & Tysvaer, Nicole & Morris, Karen (2008) The Complex World of Adolescent Literacy: Myths, Motivations, and Mysteries. *Harvard educational review* 78 (1), 107–154.
- Nakamura, Lisa (2013) 'Words with Friends': Socially

- Networked Reading on Goodreads. *PMLA* 128 (1), 238–243.
- Newkirk, Thomas (2006) Media and Literacy: What's Good? *Educational Leadership* 64 (1), 62–66.
- Parsons, Allison & Parsons, Seth & Malloy, Jacquelynn & Gambrell, Linda & Marinak, Barbara & Reutzel, D. Ray & Applegate, Mary & Applegate, Anthony & Fawson, Parker (2018) Upper Elementary Students' Motivation to Read Fiction and Nonfiction. *The Elementary School Journal* 118 (3), 505–523.
- Prensky, Marc (2001a) Digital Natives, Digital Immigrants Part 1. *On the Horizon* 9 (5), 1–6.
- Prensky, Marc (2001b) Digital Natives, Digital Immigrants Part 2: Do They Really Think Differently? *On the Horizon* 9 (6), 1–6.
- Prensky, Marc (2013) Our Brains Extended. *Educational Leadership* 70 (6), 22–27.
- Rideout, Vicky (2016) Measuring time spent with media: the Common Sense census of media use by US 8- to 18-year-olds. *Journal of Children and Media* 10 (1), 138–144.
- Ruddel, Robert & Unrau, Norman (2013) Reading as a Motivated Meaning-Construction Process: The Reader, the Text, and the Teacher. Teoksessa Donna Alvermann & Robert Ruddel & Norman Unrau (toim.) *Theoretical Models and Processes of Reading*, 6. painos. Newark: International Reading Association, 1015–1068.
- Rutherford, Leonie & Merga, Margaret & Singleton, Andrew (2018a) Influences on Australian adolescents' recreational reading. *Australian Journal of Language and Literacy* 41 (1), 44–56.
- Rutherford, Leonie & Singleton, Andrew & Derr, Leonie Ariel & Merga, Margaret (2018b) Do digital devices enhance teenagers' recreational reading engagement? *Public library quarterly* 37 (3), 318–340.
- Singer & Alexander (2017a) Reading on Paper and Digitally: What the Past Decades of Empirical Research Reveal? *Review of Educational Research* 87 (6), 1007–1041.
- Singer & Alexander (2017b): Reading Across Mediums: Effects of Reading Digital and Print Texts on Comprehension and Calibration. *Journal of Experimental Education* 85 (1), 155–172.
- Stoop, Judith & Kreutzer, Paulien & Kirz, Joost (2013) Reading and learning from screens versus print: a study in changing habits. *New Library World* 114 (9/10), 371–383.
- Strommen, Linda & Mates, Barbara (2004) Learning to Love Reading: Interviews with Older Children and Teens. *Journal of Adolescent and Adult Literacy* 48 (3), 188–200.
- Sulkunen, Sari & Välijärvi, Jouni & Arffman, Inga & Harju-Luukkainen, Heidi & Kupari, Pekka & Nissinen, Kari & Puhakka, Eija & Reinikainen, Pasi (2010) *Pisa 2009. Ensituloksia*. Helsinki: Opetus- ja Kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:21.
- Sulkunen, Sari (2013) Adolescent Literacy in Europe: An Urgent Call for Action. *European Journal of Education* 48 (4), 528–542.
- Sullivan, Alice & Brown, Matt (2015) Reading for Pleasure and Progress in Vocabulary and Mathematics. *British Educational Research Journal* 41 (6), 971–991.
- Tveit, Ase Kristine & Mangen, Anne (2014) A joker in the class: Teenage readers' attitudes and preferences to reading on different devices. *Library and Information Science Research* 36 (3–4), 179–184.
- Vaittinen, Pirjo (2008) Nuorten vertaiskeskustelu kirjallisuudesta omalla foorumilla. Teoksessa Jarmo Viteli & Simo Kaupinmäki (toim.) *Interaktiivinen tekniikka koulutuksessa 2008 -konferenssintutkimatapaamisen artikkelit*. Hypermedialaboratorion verkkojulkaisuja 19. Tampere University Press, 4–15. https://www.academia.edu/3037286/Mobiililaitteet_ja_sosiaaliset_ohjelmat_yhteis%C3%B6llisen_oppimisen_tukena (Katsottu 19.8.2019)
- Vettenranta, Jouni & Välijärvi, Jouni & Ahonen, Arto & Hautamäki, Jarkko & Hiltunen, Jenna & Leino, Kaisa & Lähteinen, Suvi & Nissinen, Kari & Nissinen, Virva & Puhakka, Eija & Rautopuro, Juhani & Vainikainen, Mari-Pauliina (2016) *PISA 15. Ensituloksia. Huipulla pudotuksesta huolimatta*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:41.
- Wigfield, Allan & Eccles, Jacquelynne (2002) The Development of Competence Beliefs, Expectancies for Success, and Achievement Values from Childhood through Adolescence. Teoksessa Allan Wigfield & Jacquelynnes S. Eccles (toim.) *Development of achievement motivation*. San Diego: Elsevier Science & Technology, 9–119.
- Wigfield, Allan & Byrnes, James & Eccles, Jacquelynne (2006) Development during early and middle adolescence. Teoksessa Patricia Alexander & Philip Winne (toim.) *Handbook of educational psychology*, 2. painos. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, 87–113.
- Wolfson, Gene (2008) Using Audiobooks to Meet the Needs of Adolescent Readers. *American Secondary Education* 36 (2), 105–117.